

SCHOLIUM.

Doctrina hæc circa entis possibilitatem nexum atque relationem habet cum doctrina theologica circa Dei scientiam *visionis et simplicis intelligentiæ*. Atque harum prima, ea dicitur qua Deus cognoscit creaturas, quæ aut fuerunt, aut sunt, aut erunt, quatenus ipsarum existentia physica, præsens existit in Dei æternitate: altera, respicit creaturas pure possibles, quæ nec fuerunt, nec sunt, nec erunt. Creaturæ actuales, quæ sunt objectum scientiæ *visionis*, respiciunt Deum, non solum ut rationem sufficientem, sed ut causam etiam ex qua et per quam existentiam acceperunt: creaturæ vero pure possibles, quæ objectum constituunt scientiæ *simplicis intelligentiæ*, respiciunt quidem Deum ut *rationem* sufficientem, non vero ut causam possibilitatis ipsarum. Quamvis enim possimus dicere, ideas divinas continere rationem quare hæc, vel illa res sit possibilis, non possumus tamen dicere, esse proprie causam efficientem possibilitatis ejusdem; cum hæc possibilitas *realiter spectata*, hoc est, quoad realitatem quam includit, sit ipsa idea divina. Ex quibus omnibus, hæc philosophico-theologica colliges:

- 1.º Scientia visionis, præter notitiam intellectualem objecti, includit determinationem liberam et efficacem voluntatis divinæ ad ejusdem physicam existentiam: at scientia simplicis intelligentiæ solam cognitionem rei involvit, absque ullo decreto voluntatis quoad ejusdem productionem vel existentiam physicam.
- 2.º Nullus creatus intellectus potest perfecte cognoscere omnia entia possible; quippe perfecta et adæquata cognitio omnium possible, secum ferret cognitionem adæquatam idearum divinarum, ipsiusque essentiæ divinæ, cum qua identificantur.
- 3.º Perfectiones et gradus entium possible, respondent necessario perfectioni essentiæ divinæ; unde, cum hæc infinita sit in ratione entis, infiniteque participabilis, infinita quoque sint necesse est, entia possible.
- 4.º Inter creatas mentes, ea perfectius Deum cognoscit, quæ plura possible in eo videt aut cognoscit; quo enim plura possible in Deo videt, eo magis ejus essentiã, vir-

tutem ac perfectiones penetrat. Unde D. Thomas, nec ipsi intellectui elevato per lumen gloriæ ad visionem Dei, concedit vim pro cognitione omnium possible, huicque nostræ doctrinæ adstipulatur dum ait: (1) «Nullus igitur intellectus creatus videndo Deum, potest cognoscere omnia quæ Deus facit vel potest facere: hoc enim esset comprehendere ejus virtutem. Sed horum quæ Deus facit vel facere potest, tanto aliquis intellectus plura cognoscit, quanto perfectius Deum videt.»

ARTICULUS TERTIUS.

De ente substantiali et accidentali.

Quia substantia considerari potest, tum in seipsa, tum quatenus subjicitur accidentibus, agemus primo de substantiæ notione et existentia; deinde de accidentium distinctione et separabilitate a substantia.

§ I.

De substantia.

Ne plus æquo longiores simus, investigationem ontologicam de substantia sequentibus summatim complectemur:

- 1.º *Substantia*, si vim nominis attendamus, *est id quod aliis substatur* vel substernitur. Et quoniam non raro accidit, quod eadem sit origo nominis et notionis rei, non immerito affirmaremus, notionem primam substantiæ in nobis oriri ex observatione phænomenorum sive accidentium, quæ sibi succedere in re aliqua, eadem in se permanente, conspiciamus. Sic observando per conscientiam seu internam experientiam, esse in nobis aliquid quod idem perseverat inter perpetuam successionem sensationum, appetitionum, intellectuum, volitionum, etc. in nobis exurgit notio alicujus rei in qua verificantur hujusmodi phænomena seu mutationes, et quæ, dum incipiunt et desinunt esse in ea præfata sensa-

(1) *Sum. Theol.* 1.º P., q. 42, art. 8.º

tiones, volitiones, etc. eadem permanet quoad suam entitatem fundamentalem. Similiter, observando phænomena sensibilia et mutationes, quæ in uno et eodem corpore ab aliis sejuncto, contingunt, concipimus adesse ibi aliquod ens fixum, stabile, et perdurabile, in quo recipiuntur et sibi succedunt phænomena illa et mutationes. Prima ergo et veluti rudimentaria notio substantiæ, tam spiritualis, quam materialis, originem ducit ex observatione phænomenorum, qualitatum, mutationum, quæ per experientiam vel internam, vel externam, in rebus ipsis directe contuemur et experimur.

2.º Dico prima et veluti rudimentaria notio substantiæ; quia hujus integra notio non complectitur solam permanentiam inter mutationes accidentales, harumve receptionem, sed his addit aptitudinem seu facultatem existendi in se et per se, quin indigeat in alio subjecto recipi ut existat. Immo etiam, posterior iste conceptus, præcipuus est in notione substantiæ; tum quia hæc eatenus potestatem habet recipiendi et sustentandi accidentia, quatenus prius naturæ ordine existit in se; tum etiam quia absolute loquendo, permanere seu perdurare idem inter mutationes sensibiles sibi succedentes, accidentali enti quodammodo competit; siquidem, extensio corporis, eadem manet et perdurat dum fit alba, vel nigra, calida, vel frigida, etc. Quibus si addas, non optime concipere substantiam quæ nullis accidentibus seu mutationibus subjiciatur, ut de facto contingit in Deo, evidenter elucescit, substantiam per posteriorem potius quam per priorem conceptum esse definiendam. (1)

3.º Itaque, notio integra substantiæ, saltem finitæ, ex phænomenis et accidentibus sensibilibus pendet secundum ordinem acquisitionis, et quoad generationem; siquidem, per accidentia et ratione accidentium, notionem substantiæ acquirimus. Ast vero, ordine naturæ et logico, substantia

(1) Propter has rationes nos approbamus definitionem substantiæ corporeæ, quam tradit noster Balmes, dum scribit: «Si quisésemos pues definir la sustancia corpórea, deberíamos limitarnos á decir que es un sér permanente en que se verifican las mudanzas que se nos ofrecen en los fenómenos sensibles » *Filos. Fund.* 1. 9.º cap. 3.º

prior est accidentibus; quoniam hæc ab ipsa dependent et in ipsa recipiuntur: unde notionem completam, et existentiam accidentium concipere non possumus, nisi præsupponendo substantiam, cui tanquam subjecto inhæreant. Verbo: substantia non pendet ex accidentibus, accidentia vero necessario pendet ex substantia cui inhærent (1).

4.º Ex hucusque instituta analysi notionis substantiæ, hæc licet colligere:

a) Notio vel idea substantiæ, apud nos, est valde incompleta; quia de substantia in genere accepta nihil aliud scimus, nisi quod est entitas permanens potens recipere varia accidentia seu modificationes, et quod ista entitas seu realitas, non indiget recipi in alio subjecto ut existat.

b) Idea substantiæ in nobis, complectitur quasi duo elementa, quorum unum est positivum, nempe, *entitas realis*, quæ accidentia recipit, et permanet inter mutationes accidentales: alterum negativum, nempe, *existere in se*, quod quidem quamvis voce tenus positivum quid videatur; revera tamen, negationem præ se fert; nam eatenus et ideo dicimus, substantiam esse ens per se seu existere in se, quia non recipitur in aliquo sive non inhæret subjecto; ut enim merito habet D. Thomas (2), substantia «dicitur ens per se, ex hoc quod non est in alio, quod est negatio pura.»

c) Secundum ordinem naturæ et logicum, substantiæ notio constituitur primario per entitatem realem, quatenus involvit et dicit negationem existendi in alio, et non quatenus dicit potestatem sustinendi accidentia.

d) Substantia incapax est, apud nos, definitionis proprie

(1) Huic doctrinæ plane adsentitur Cousin, in hæc verba scribens: «Comme le corps, la succession, le fini, la variété, présupposent logiquement l'espace, le temps, l'infini, l'unité; de même, dans l'ordre de la raison et de la nature, il est évident que l'attribut et l'accident présupposent le sujet et la substance: mais il n'est pas moins évident que dans l'ordre d'acquisition de nos idées, l'idée d'attribut et de accident est la condition nécessaire pour arriver à celle de substance et de sujet, comme dans ce même ordre l'idée de corps, de succession, de nombre et de variété, est la condition de l'idée d'espace, de temps, d'infini et d'identité.»

(2) *Sum. cont. Gent.* 1. 1.º cap. 25.

dictæ ac perfectæ; tum quia nihil habet supra se nisi notionem communem entis, quæ, ut diximus, genus logicum dici nequit respectu inferiorum; tum quia substantiæ intimam naturam ignoramus, ejusque indeterminatam tantum et incompletam ideam habemus.

5.º Ex quibus jam colligo, aptiorem definitionem seu descriptionem substantiæ, esse eam qua dicatur: *Ens in se existens*, vel melius et explicatius: *Ens quod non indiget subjecto cui inhæreat ad existendum*. (1) Dico *subjecto cui inhæreat*, quia substantia subjectum *inhæasionis* excludit, ast non subjectum *adhæasionis*, quod locum habet, dum vel substantia incompleta alteri similiter incompletæ *adhæret* vel conjungitur ad completam conficiendam, ut contingit in anima hominis, vel bruti respectu corporis; vel pars substantialis in toto existit, ipsique conjungitur, ut brachium respectu corporis humani. Rejicere itaque oportet, ut minus exactas, tum eas definitiones, quæ substantiam describunt, per potestatem recipiendi et sustentandi accidentia, quoniam hoc conceptum primum substantiæ non exprimit; tum etiam illas, quæ substantiam describunt per absolutam independentiam ab alio, nihil exprimendo de natura hujusmodi independentiæ. Quod quidem peccatum peccavit Cartesius, dum ait: «Per substantiam nihil aliud intelligere possumus, quam rem quæ ita existit, ut nulla alia re indigeat ad existendum.» Quæ sane definitio, si ad litteram accipiatur, soli substantiæ infinitæ et increatæ convenit, ac proinde pantheismum sapit, præsertim, si præ oculis habeatur, quod Cartesius ibidem subjungit, in hæc verba: «Et quidem, substantia quæ nulla alia re indigeat, unica tantum potest intelligi, nempe, Deus.» (2) Unde nihil mirum, quod non igno-

(1) Hæc definitio traditur a D. Thoma, quamvis utatur verbis paulisper diversis, dum scribit: «Si substantia possit habere definitionem, non obstante quod est genus generalissimum (supremum dicitur apud logicos), erit ejus definitio, quod substantia est res, cujus quidditati debetur esse non in aliquo.» *QQ. Disp. De Pot. q. 7. art. 3.*

(2) *Princip. 1. P. cap. 51.*

biles scriptores, Spinozæ pantheismum ex cartesiana definitione substantiæ deductum asserant. (1)

6.º Porro, ex prælibatis aperte liquet, nos et habere veram notionem substantiæ, et hujus non solum realem existentiam, sed distinctionem quoque internoscere; quoniam ex phænomenorum et mutationum sensibilium existentia, distinctione, et successione, existentia et distinctio substantiarum evidentur colliguntur. Penitus proinde explodenda sententia Locke, adserentis, substantiam nihil esse aliud quam *collectionem qualitatum simul existentium, ratione nobis ignota*. Quod profecto nihil est aliud quam ad figmenta et nihilum reducere substantiam objective sumptam. Semel enim ac admittatur, quod substantia non est nisi collectio vel complexus qualitatum, legitima consecutione inferre licebit, res extra nos positas, ut equum, arborem, lapidem, nullam realitatem vel entitatem objectivam habere, præter entitatem accidentium vel qualitatum; quod certe omnibus errorum monstris. (2)

(1) Dixi *si ad litteram accipiatur*, quia si alia loca, et contextus generalis doctrinæ Cartesii inspiciantur, satis perspicue apparet, eum rejicere pantheismum, pluralitatemque substantiarum admisisse.

Ast quod vere peregrinum, ad risum usque existit, est sententia Royer-Collard, rotundo ore affirmantis, hanc definitionem Cartesii ad Scholasticos pertinere, ita ut Cartesius nihil aliud egerit, si fides huic philosopho, quam definire substantiam definitione Scholasticorum: «La seconde remarque, *inquit*, c'est que Descartes définit la substance comme les Scholastiques, *res que ita existit ut nulla alia re indigeat ad existendum.*» *Fragments*, apud *Œuvr. de Reid*, t. 4.º pag. 308. Optarem sane scire, apud quem Scholasticorum, hanc substantiæ definitionem detexerit Royer-Collard. Equidem ego Scholasticos aliquos, fortasse plures quam Royer-Collard perlegi, sed Scholasticum hoc modo substantiam definientem, hucusque vidi neminem.

Definitioni cartesianæ afinis est definitio quam de substantia tradit Cousin, dum ait, substantiam esse *ens quod nihil ultra se in ordine ad existendum supponit*. Qua in re, fidelem se exhibet discipulum et asseclam Cartesii, quem ad celos usque continuo extollit, et quem unicum veræ philosophiæ magistrum veneratur et colit.

(2) Lockianum systema circa substantiæ notionem et existentiam perspicue exponit Royer-Collard verbis hisce: «Voici le système de Locke. L'esprit ne perçoit que ses propres idées; elles sont l'unique

7.° Sunt qui operosius inquirunt, utrum ratio vel notio substantiæ, Deo possit jure tribui. Cui quidem questioni facile quis satisfacere potest ex dictis. Nam si substantia sumatur, prout a nobis definita est, quoad conceptum eius primum, proculdubio Deus proprie dicitur substantia, cum vere sit *ens in se existens*, sive entitas realis non indigens subjecto ad existendum. Ast vero, si quæstio, non absolute, sed *per comparisonem* ab substantiis creatis instituitur, tunc bene dici potest, rationem substantiæ Deo non convenire, idque sub duplici respectu: 1.° quia substantia creata, in rigore loquendo, est quidditas determinata vel essentia quæ, si existat, vel dum existit, debet existere in se et per se sine subjecto; quoniam in ea actus existendi distin-

objet de sa connaissance. Elles lui arrivent par les sens et par la réflexion. Une idée qui serait dans l'esprit, et qui n'y serait pas entrée par l'une ou l'autre voie, serait une contradiction. Il suit de là que si nous n'avons pas l'idée de substance, il n'y a point de substance dans la nature; et que si nous l'avons, elle est une idée de sensation ou de réflexion.

La première question que Locke ait dû se proposer est donc celle-ci: Avons-nous l'idée de substance? Voici comme il y répond: «Il y a une idée qu'il serait avantageux aux hommes d'avoir; je veux parler de l'idée de la substance, que nous n'avons ni ne pouvons avoir par voie de sensation ou de réflexion.» *Fragments. Loc. cit. pag. 309.* Ex quibus jure merito philosophiæ scriptores et critici collegerunt, Locke substantiæ notionem et existentiam denegasse, cum expressis verbis profiteatur, nos ejus ideam acquirere non posse, *nec per sensationis viam, nec reflexionis*; quæ sunt duæ viæ, quibus per Locke, in rerum cognitionem unice devenimus.

Nihilominus verius diceretur, hunc philosophum, in re hac contradictoria scripsisse, prout non infrequentius ipsi contingit. Siquidem, aliis in locis, existentiam et notionem substantiæ, prout ab accidenti distinctæ, admittere videtur: «Toutes les idées que nous avons des différentes espèces de substances, ne sont que des collections de idées simples avec la supposition d'un sujet auquel elles appartiennent, et dans lequel elles subsistent, quoique nous n'ayons point de idée claire et distincte de ce sujet.» *Essai sur l'ent. etc. l. 2.° cap. 23.* Et alibi: «La substance est donc quelque chose de très réel, mais comme elle n'est pas représentée à l'esprit par une idée claire et distincte, le rapport de la substance aux modes... et ainsi l'esprit, de ces idées simples, s'élève à l'idée générale et relative de substance, qu'il n'aurait point eue sans elle.» *Lettre prem. à l'evêq. de Worcester.*

guitur ab essentia illa substantiæ. Contra vero, Deus dicitur substantia, et ens in se existens, non quasi sit essentia vel quidditas cui debeat existere in se, sed quia est ipsa existentia absoluta et actualis, quæ in eo constituit essentiam ipsam. Quo sensu accipienda sunt verba D. Thomæ, dum ait: (1) «In ratione substantiæ intelligatur, quod habeat quidditatem cui conveniat esse non in alio; hoc autem Deo non convenit, nam non habet quidditatem nisi suum esse.» 2.° Quatenus substantia in Deo non est subjectum accidentium vel mutationum, sicut creata substantia. (2) Quod si hæc ipsa quæstio logice proponatur, scilicet, utrum Deus contineatur in prædicamento substantiæ, negative tunc solvenda est, ut in Logica diximus, cum Dei substantia, utpote simplicissima et actualissima, compositionem ex genere et differentia, prorsus excludat.

8.° Illud tandem pro colophone notatum velim, pro his maxime qui, vel scholasticæ theologiæ incumbere, vel Scholasticorum opera perlegere in animum inducant, et *ens per se*, quod, dum de substantia agitur, non veteres modo, sed moderni etiam frequentius usurpant, multiplices eosque non parum diversos excipere sensus et significationes. Sumi enim potest:

a) Pro eo quod unicam essentiam habet, et prout opponitur enti *per accidens*, illud, nempe, quod coalescit ex duabus essentiis in suo genere completis et accidentaliter unitis: sic Petrus, dicitur ens *per se*, quatenus dicitur humanitatem: sed *album*, vel *Petrus-albus*, est ens *per accidens*, quatenus significat humanitatem et albedinem accidentaliter conjunctas in hoc subjecto.

b) Pro eo quod ita est ens *per se*, ut excludat quancumque dependentiam ab alio ente, sive subjecti, sive causæ,

(1) *Sum. cont. Gent. l. 1.° cap. 25.*

(2) Sub hoc secundo sensu, et hac potissimum ratione docet D. Augustinus, Deum *abusivè substantiam vocari*. Quandoquidem, postquam statuerat Deum dici essentiam quia est ipsum esse, subjungit: «Sed aliæ quæ dicuntur essentia sive substantia, capiunt accidentia; quibus in eis fiat, vel magna, vel quantacumque mutatio: Deo autem aliquid ejusmodi accidere non potest, et ideo sola est incommutabilis substantia.» *De Trinit. l. 3.° cap. 2.°*

sive eujuscumque alterius rationis; quo sane sensu, solus Deus dici potest ens *per se*.

e) Prout excludit existentiam unius rei in alia tanquam in toto: sic compositum substantiale, v. gr. equus, dicitur esse vel existere *per se*; ast ejus partes, non solum integrales et minus principales, ut brachium, sed essentialiter componentes, ut corpus, et anima sensitiva, non dicuntur existere vel esse *per se*, sed in composito et per existentiam compositi.

d) Sumi potest prout æquivaleret enti completo per subsistentiam; atque hoc sensu, sola supposita vel personæ, dicuntur *per se* existere, non vero essentiæ vel naturæ, nisi cum subsistentia significantur, sicut homo, dicitur *existere per se*, non vero humanitas, quia hæc significatur per modum formæ existentis in-supposito.

e) Demum sumitur *per se*, quatenus excludit inhærentiam in alio tanquam subjecto, quæ propria est accidentium; quo sensu accipiendum est, dum substantia apud quosdam, tam veteres, quam recentiores, definitur *ens per se* subsistens vel existens. Sed ne ulla ansa æquivocationi præbeatur, melius definitur *ens in se existens*, prout nos fecimus.

§ II.

De accidentali ente.

Prænotanda:

1.º Experientia teste, res, eadem manens quoad entitatem substantialem, varias, easque insignes et sensibiles subit mutationes. Illud, quod rationem sufficientem ejusmodi mutationum continet, vel quod realiter substantiam afficit et modificat, tanquam res extra conceptum substantiæ posita, appellatur *accidens* substantiæ, frequentius vero, apud recentiores, *modus*: sic extensio, motus, figura, dicuntur accidentia vel modi hujus corporis.

2.º Accidentia physica, de quibus hic est sermo, non incongrue in absoluta et modalia dividuntur. *Absoluta* ea dicuntur, quæ ex sua natura et conceptu, novam et insigniorem entitatem in subjecto ponunt, ut quantitas, calor, motus, alia hujusmodi. *Modalia* e contra dicuntur, quæ ex

propria natura, minimam entitatem præ se ferunt, ac substantiæ in qua existunt, novum *statum* vel modum essendi accidentaliter potius quam novam entitatem afferunt. Verbo, et fortasse melius: Modus est qui immediate afficit accidens absolutum, et per ipsum mediate substantiam. Sic, velocitas ex. c. motum immediate afficit tanquam ipsius modus, atque ratione motus substantiam ipsam mediate afficit.

3.º Extensio vel quantitas, præcipuum ac veluti primum locum obtinet inter corporum accidentia, idque duplici potissimum ratione: 1.º quia insigniorem entitatem ac veluti perfectiorem realitatem, extra genus vel lineam substantiæ, corpori afferre videtur: 2.º quia et ipsa immediate afficit corpoream substantiam, et ex hoc ipso efficitur quasi fundamentum ac immediatum subjectum aliorum accidentium et modorum, quæ corpus afficiunt media quantitate; ut enim habet D. Thomas, *quantitas est prima post substantiam*, hoc est, prima entitas accidentalis quæ consequitur substantiam corpoream. Unde et reliqua accidentia eandem veluti immediatum fundamentum vel subjectum præsupponunt, atque ut habet D. Thomas: «Omnia alia accidentia, in quantitate fundantur.» (1) Hinc est, quod quamvis corpora ratione pura concipi queant sine quantitate, minime vero imaginatione. (2)

Philosophia christiana per Ecclesiæ Patres præformata, per Scholæ principes evoluta, veritate divina nutrita, ac Dei rationi et revelationi subjecta, constanter docuerat, accidentia non solum a substantia cui inhærent, realiter distinguui, sed ipsorum quædam a substantia disjungi ac conser-

(1) *Sent.* lib. 1.º Dist. 12, q. 1.º art. 1.º

(2) Atque ex hoc fortasse originem duxit doctrina Kant asserentis, spatium, quod quidem in rerum natura cum quantitate vel extensione corporum identificatur, esse formam subjectivam necessariam intuitionis sensibilis. Quæ quidem doctrina veritatem habet, et D. Thomæ est consentanea, ac fortasse ex ipso deprompta, quatenus docet, nihil sensibus, nec ipsa imaginatione percipi a nobis posse, nisi quantitate donetur. Ast errorem et falsitatem continet, quatenus tollit et inficiatur objectivam realitatem hujusmodi quantitatis, ad formam pure internam sive *subjectivam* spatium rodendo.

vari posse virtute Dei. Contra vero, moderna philosophia, postquam Cartesio magistro, novam scientiam eudere aggressa est, sola ratione naturali et individua duce, non separabilitatem modo, sed ipsam realem distinctionem accidentium a substantia, totis viribus oppugnavit (1). Nos vero, principiis christianæ philosophiæ insistentes, statuimus sequentia:

THESIS 1.^a

Dantur accidentia, quæ a substantiis creatis quibus insunt, realiter distinguuntur.

Prob. 1.º Ex omnium consensu, et experientia teste, figura rotunda, v. gr. et motus, sunt accidentia respectu lapidis, sensatio et volitio respectu animæ rationalis; quandoquidem possunt esse, vel non esse in lapide, vel anima. Atqui huiusmodi accidentia realiter distinguuntur a substantia cui inhaerent: ergo. Prob. min. Huiusmodi accidentia sunt aliquid reale, cum inducant in subjecto mutationes reales; absurdum enim esset dicere, motum lapidis antea immoti, et volitionem, vel appetitionem cibi quem antea non habebam, nihil reale esse in lapide, vel anima: atqui non sunt aliquid reale substantiale, cum substantia eadem sit ante et

(1) Excipiendus tamen Leibnitz, qui ut erat vir boni sensus, veritatem potius quam novitatem, ut plurimum, quærens, realem distinctionem accidentium a substantia tuetur. Ut enim alia omitamus, Petro Bayle cartesianorum doctrinam et argumenta de re hac objicienti, ita respondet: «Il est bon d'ailleurs qu'on prenne garde, qu'en confondant les substances avec les accidents, en ôtant l'action aux substances créés, on ne tombe dans le Spinosisme, qui est un Cartesianisme outré... Si les accidens ne sont point distingués des substances; si la substance créé est un être successif, comme le mouvement; si elle ne dure pas au delà d'un moment, et ne se trouve pas la même, durant quelque partie assignable du temps, non plus que ses accidens... pourquoi ne dira-t-on pas comme Spinoza, que Dieu est la seule substance, et que les creatures ne sont que des accidens ou des modifications? Jusqu'icy on a cru que la substance demeure et que les accidens changent: et je crois qu'on doit se tenir encore à cette ancienne doctrine; les arguments que je me souviens d'avoir lus ne prouvant point le contraire, et prouvant plus qu'il ne faut.» *Essai de Theod.* P. 3.º num. 393.

post motum aut volitionem: ergo sunt aliquid reale accidentale: ergo dantur accidentia, quæ realiter a substantia cui insunt distinguuntur.

Prob. 2.º ex absurdis oppositam sententiam prementibus, quorum, brevitati consulentes, duo tantum inuimus.

1.º Ex doctrina catholica, dum peccator justificatur, gratiam sanctificantem, ac virtutes infusas, fidem, spem, charitatem recipit a Deo, atque per eas constituitur homo in ordine supernaturali, simulque vim obtinet eliciendi actus supernaturales. Si autem accidentia nihil reale addunt substantiæ: ergo cum dicitur quod *gratia diffunditur in cordibus hominum per Spiritum Sanctum atque illis inhaeret*, idem erit ac dicere quod nulla realitas, vel ens non-reale diffunditur in cordibus hominum per Spiritum Sanctum: ac proinde quod anima peccatoris, eodem modo *reali* se habet ante et post susceptam gratiam.

2.º Qui inficiantur realem distinctionem accidentium a substantia, latissimam viam pantheismo sternunt. Nam si entitates reales, omnes sunt entitates substantiales, cum videamus huiusmodi entitates continuis mutationibus obnoxias esse, ac veluti per continuum motum fluere, pronum erit conficere et inferre, entitates seu realitates quas in mundo cernimus, non esse nisi phenomena, mutationes et phasas multiples unius substantiæ. Et quidem, ut scite agebat Leibnitz, «si creata substantia, est quoddam ens successivum... et eadem non permanet, sicut non permanent accidentia, quare non dicemus, sicut Spinoza, Deum esse unicam substantiam, ac creaturas non esse nisi accidentia sive modificationes?»

THESIS 2.^a

Non repugnat absolute accidentia quædam existere sine subjecto, ac proinde quod a Deo hac ratione conserventur.

Prob. 1.º Illud dicitur non repugnare absolute, ac proinde effici posse per potentiam Dei, quod non implicat contradictionem; atqui nulla exurgit contradictio ex eo quod aliquid accidens existat quin de facto et actu inhaereat substantiæ: ergo. Prob. min. Nulla apparet contradictio in eo quod duo entia, quorum quodlibet habet propriam entitatem ab entitate alterius realiter distinctam, existat sine unio-

ne actuali cum alio; atqui ex priori thesi, accidentia sunt veræ entitates reales a substantia realiter distinctæ; ergo ipsorum existentiæ actualis sine substantia, nullam involvit contradictionem. Et re vera quidem, si natura dimensiones et qualitates ex substantiis tollit, eas mutando ac novas substituendo, salva ipsarum substantiarum essentia, poterit Deus, qui sane potentior est natura, efficere ut talis substantia maneat sine dimensionibus aut qualitatibus; et poterit etiam has dimensiones, vel qualitates, «sustentare, re sive essentia sublata,» ut optime argumentatur Leibnitz. Siquidem, ut ipsemet subjungit, «regulariter, quæcumque realiter distincta sunt, separari possunt per potentiam Dei absolutam; et quidem ita ut, vel alterutrum subsistat, altero destructo, vel utrumque, sed separatim... Neque vero in his ulla contradictio intelligi potest, reali discrimine semel admissio: et existentiæ pariter ac unio substantiæ et accidentium realium, in Dei arbitrio est.» (1)

Prob. 2.º eadem thesis ex doctrina catholica circa mysterium Eucharistiæ. Quamvis enim altro fateamur, fidei dogmata non lædi dicendo cum cartesianis, per *species panis et vini* quæ remanent post factam conversionem substantiæ panis et vini in corpus et sanguinem Christi, intelligi posse sensationes præfatis accidentibus respondententes, nemo tamen inficiabitur, ejusmodi sententiam minima frui probabilitate, gravissimisque premi difficultatibus.

Et primo quidem, mirandum sane esset, omnes Ecclesiæ Patres et Theologos ante Cartesium natos, in re tam gravi veritatem ignorasse, et cartesianis philosophis detegendam post tot sæcula Deum reliquisse. Quapropter ipsa sua novitate, cartesianorum commentum convellitur.

Secundo, si species panis et vini, nihil sunt aliud quam sensationes in nobis a Deo productæ; ergo non adsunt dum non sentiuntur: ac proinde, dum sacræ formæ asservantur in tabernaculo, nihil ibi manet visibile aut palpabile.

Tertio, in ea hypothesi, sensus falluntur necessario et inevitabiliter circa objectum proprium et immediatum, seu

(1) Syst. Theol., num. 49.

sensibile per se, prout est color respectu visus, sapor respectu gustus, etc.

Quarto, ea hypothesis indefinite miracula multiplicat, cum ex ea necessario sequatur, Deum cogi operari miraculose toties quoties sacramentum sensibus offertur; immo tot miracula, quot homines sensibilibus percipiunt, et quot sensationes quisque hominum elicit. Contra vero, nostra thesi admissa, nulla adest necessitas ponendi ejusmodi infinita fere miracula. Semel enim ac concedatur, quod quantitas cum reliquis accidentibus quæ, ea media, substantiam afficiunt, sine substantia panis et vini conservetur a Deo, jam nullum aliud exquiritur miraculum ad hoc ut hostiam videre, tangere, sapidam experiri, etc. possimus, sed hæc omnia naturaliter consequuntur ex primo illo ac unico miraculo. Ergo philosopho christiano, si non certum omnino, saltem probabilius est habendum, accidentia aliqua posse existere separata a subjecto per virtutem divinam, atque cum eximio Suarez concludo, quod «supposito mysterio fidei, longe probabilius est, posse etiam qualitates realiter a substantia et quantitate distinctas conservari sine inhærentia actuali. Unde de omnibus accidentibus realiter a substantia et inter se distinctis, pro certo supponimus, actualem inhærentiam non esse essentiam eorum.» (1)

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objic. adversus 1.^{am} thesim Accidentia nequeunt a substantia realiter distingui, nisi ipsorum propria entitas sit alia ab entitate substantiæ; atqui entitas accidentalis alia non est a substantiali: ergo. Prob. min. Si accidentia propriam ac distinctam entitatem habent, accidentia ejusmodi per creationem producerentur, quod est absurdum: ergo. Prob. ant. Produci nequeunt per generationem, quia hæc terminatur ad substantiam: ergo per solam creationem.

Resp. Neg. min. Ad prob. neg. ant. Ad cujus prob. neg. cons. Accidentia enim, neque per generationem, nec per creationem proprie producuntur; quia hujusmodi actiones ad

(1) Metaphys. Disp. 37, sect. 2.^a

solas substantias per se terminantur, ad accidentia vero, non nisi accidentaliter, vel potius *concomitanter*; quatenus, scilicet, dum creatur, v. gr. homo, non *sine* accidentibus, sed *cum* accidentibus creatur. Ast, dum *sola* accidentia de novo producuntur, ut dum corpus ex quadrato fit rotundum, aut actu movetur, hæc productio fit per actionem sui generis, quam veteres *eductionem ex potentia subjecti*, non incongrue appellabant; cum nihil sit aliud quam actio causæ secundæ, quatenus vim suam applicat et exerit in subjectum determinatum, ipsum realiter immutando per productionem diminutæ entitatis seu modi, non quidem ex nihilo, sed ex ipso met substantiali subjecto, in quo virtualiter seu potentialiter præcontinebantur. Corpus enim quadratum, ex. gr. ex seipso ac ex propria natura, aptitudinem seu *potentiam* habet ad rotunditatem recipiendam; quæ aptitudo seu potentia, ad actum secundum reducitur per actionem agentis creatis seu finiti, quin nulla creatione opus sit. (1)

Instabis: Accidentia a substantia realiter distincta, non sunt nec corpora, nec spiritus: ergo nihil sunt in seipsis.

Resp. Neg. cons. Corpus et spiritus, significant genera determinata, vel species substantiæ. Quapropter inferre ex hoc, quod nihil sint, idem est ac si quis diceret: *accidentia non sunt substantiæ: ergo nihil sunt*, quod palmariam continet petitionem principii. Itaque accidentia, quia sunt accidentia, non sunt substantiæ, ac proinde nec corpus, nec spiritus, quæ sunt nomina substantiarum. Sunt tamen aliquid reale, seu veræ entitates, quæ dici queunt corporeæ, vel spirituales, juxta naturam subjecti cui inhaerent, ita ut

(1) Merito igitur Leibnitz, Bayle argumentum hocce objicienti, respondet: «Pour ce qui est de la création des accidens, qui ne voit, qu'on n'a besoin d'aucune puissance créatrice pour changer de place ou de figure... non plus que pour former une statue, en ôtant quelques morceaux d'un bloc de marbre; ou pour faire quelque figure en relief, en changeant, diminuant ou augmentant un morceau de cire? La production des modifications n'a jamais été appelée *creation*, et c'est abuser des termes, que d'en épouvanter le monde. Dieu produit des substances de rien, et les substances produisent des accidens par les changements de leurs limites.» *Essai de Theol.* núm. 395.

accidentia quæ corpora, *corporea*, quæ spiritum afficiunt, *spiritualia* dicantur.

Obj. 2.º adversus alteram thesim. Existere sine subjecto, repugnat essentiæ accidentis: ergo nec virtute divina conservari potest separatim a subjecto. Prob. ant. Esse in subjecto, essentialiter prædicatur de accidente, quippe quod definitur *ens in alio*, atque ut sæpe ait D. Thomas, *accidentis esse est inesse*: atqui in hypothesi thesis, daretur accidens quod non esset in subjecto: ergo.

Resp. Neg. ant. Ad prob. dist. maj. Esse in subjecto per *inhærentiam actualem*, essentialiter, etc. neg. per *inhærentiam aptitudinalem*, conc. Cum actualis existentia de nulla re creata essentialiter, sed tantum accidentaliter seu contingenter prædicetur, actus ipse existendi in se, vel in alio, conceptum essentialem, nec substantiæ, nec accidentis constituit. Quin potius ac primario, substantia et accidens in creatis constituuntur et distinguuntur essentialiter, quatenus substantia est quidditas vel natura quæ petit et cui debetur existere in se; accidens e contra, quidditas cui debetur existere in alio. Ex quo merito infert D. Thomas, accidentia eucharistica, ex actuali separatione per virtutem divinam, non amittere rationem accidentium, quia adhuc de eis vere affirmari potest, quod sunt quidditates, vel entia, quibus debetur, et quæ exigunt esse in subjecto. (1) Hæc porro solutio maximam obtinet vim apud eos, qui cum D. Thoma docent, existentiam realiter distingui ab essentia in rebus creatis; quippe hac doctrina semel admissa, facile concipitur, essentialitatem accidentis minime destrui ex eo quod actu non sit in subjecto: unde vere dici posset, argumentum hocce

(1) En verba angelici Doctoris: «Cum ens non sit genus, hoc ipsum quod est esse (sive existere) non potest esse essentia substantiæ, vel accidentis. Non est ergo definitio substantiæ *ens per se sine subjecto*; nec definitio accidentis, *ens in subjecto*: sed quidditati seu essentiæ substantiæ competit habere esse non in subjecto; quidditati autem sive essentiæ accidentis competit habere esse in subjecto. In hoc autem Sacramento (Eucharistiæ) non datur accidentibus quod ex vi suæ essentiæ non sint in subjecto, sed ex divina virtute sustentante: et ideo non desinunt esse accidentia.» *Sum. Theol.* 1.º P. q. 77, art. 1.º ad 2.º